

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any VI

Juny 1981

N.º 20

Aquest Butlletí el dediquem bàsicament a publicar el parlament pronunciat pel senyor Joan Puig i Mestre, benivolgut soci del G.E.S., el dia 29 de maig de 1981, en reunió ordinària del Grup, a la Biblioteca Popular Santiago Rusiñol, i que va dedicar a l'enorme figura de Miquel Utrillo i Morlius, amb qui va tenir ocasió de tractar i conèixer durant la construcció de Maricel. El senyor Puig, en la seva juvenesa, va aprendre l'ofici de fuster i va intervenir en els treballs d'aquella singular construcció, tal com ell mateix conta.

També iniciem la publicació d'escrits dedicats a la memòria de mossèn Antoni Batlle i Mestre, sacerdot sitgetà, promotor de l'escultisme catòlic a la nostra terra i que va merèixer dura persecució en els temps difícils, traspassat ara fa vint-i-cint anys.

Ambdues figures, tan diverses, relacionades intensament amb Sitges, creiem que mereixen ésser enaltides i recordades.

Records de Maricel i de Miquel Utrillo

En parlar-vos fa uns pocs mesos dels meus records d'infantesa i adolescència, a guisa de fragments formant uns mosaics de recordances, al final de la intranscendent dissertació, ja que tenia més de valor íntim que d'interès per a vosaltres, vaig donar-me compte que em deixava el fet testimonial de quan treballava de fuster al Maricel, per això us vaig prometre parlar-ne un altre dia. Però, amics, vorejo la vuitantena, i si bé no he estat mai un ser dotat de bona intel·ligència, ara cada dia em sento més inhàbil, més caduc i amb menys coratge. És allò que deia el nostre gran poeta Maragall: *Cada any que el temps s'emporta — veig una altra esparsa morta — i perduts els consonants*. I això ho deia abans dels seus 50 anys...

Intentaré, però, parlar-ne, dins de la nostàlgia, davant del fet que dels paletes, fusters, pintors i altres que varen intervenir en la construcció i endegament de Maricel, sigui jo potser l'únic que resta en vida, ja que repassant noms no hi trobo cap interlocutor; i jo mateix sols vaig treballar-hi de ple quan s'acabaven les obres. D'altra banda, però, el barri ja el coneixia perquè de petit l'havia freqüentat, i us diré per què.

Tenia una germana, casada ja en néixer jo, que va viure en una vella casa que hi havia davant mateix del Cau Ferrat, cantonada al carrer de Fonollar amb entrada pel carrer de Sant Joan. Per això freqüentava el barri. Després en l'edat escolar, hi feia alguna escapada, i a més, en companyia familiar havia assistit en mant acte religiós a la capella de l'Hospital. Al costat del carreró, a l'esquerra, hi vivia la família

Rigol, amiga nostra; era una casa no pas medieval com les altres, i fou novament transformada, en ser adquirida per un dels principals de la companyia canadenca que va portar l'electricitat a Sitges, enamorat abans que míster Deering del nostre mirador del Mare Nostrum. Aquesta fou de les últimes que foren enderrocades per al Maricel. Les altres ja ho havien estat, eren cases on hi vivien famílies sitgetanes de vella arrel. Recordo les seves petites finestres, algunes de noble pedra gotitzant, però eren cases tan míseres que no crec que tinguessin eixida pel darrera.

Quan vaig entrar d'aprenent de fuster a Can Marsal, l'any 1913, cito ací una data i no en citaré cap més, car m'hauria calgut consultar arxius i aquesta tasca no és per mi per manca de temps i també de vocació, ja s'havien enderrocant les cases de davant de l'edifici de l'Hospital, i no encara les de la placeta de Sant Joan. Fou quan es collocaren les jàsseres de ferro damunt de les quals s'hi havia planejat el gran saló que avui és orgull nostre, on hi escau celebrar-hi actes oficialment culturals. Es procedí després a pujar les del sostre d'aquest Saló d'Or. No hi havia llavors grues, recordo veure que amb jocs de corrioles que en deien ternals, moguts per gruixudes cordes i també amb cadenes, amb el concurs de tots els treballadors, paletes i manobres, del mestre d'obres Magí Pascual, eren pujades les llargues jàsseres que, tot i no ser de ferro massís, ja que estaven vestides en forma de ballesta, feien el seu pes. Amb els mitjants d'aquell temps manejar-les eren actes d'heroïme, així ho veia jo amb els ulls oberts dins

l'adolescència. Mentrestant, a la botiga, a la fusteria Marsal, van arribar degudament lligades unes motlures per fer el casetonat (en castellà, artesonado), ja que calgué encarregar-les a un taller de Barcelona, degut a què no comptant amb maquinària s'hauria hagut de fer manualment i hauria estat el no acabar mai. També arribaren llargs taulons de fusta de melis, qualitat superior a la corrent anomenada flandes, de 25 centímetres d'amplada per 7 i mig de gruix, que foren tanmateix treballats a mà i emboetats de dos en dos, per forrar les jàsseres de ferro. No sé si us hi heu fixat, i remarco aquesta prioritat tècnica, com altres que en pugui citar, que aquestes grans bigues figurades no donen la sensació que s'abaixin del centre, allò que es diu vulgarment fer panxa, i és que foren conscienciosament serrades del mig a morir no-res als dos caps, per tal de donar la sensació de rectitud perfecta. No cal dir que fou una idea tècnica del director de les obres; el senyor Miquel Utrillo, la competència del qual es manifesta en tots els detalls de la construcció de Maricel. Feina dura aquesta de serrar, a mà entre dos homes i també ribotejar la fusta de melis i fer el gros bordó de les jàsseres, a sota, banda i banda. Aquestes sòlides figurades jàsseres aguanten les caixes de les bigues més petites on s'enquadren els cassetons d'estil gòtic on hi han els florons daurats. Es model del joc de portes que Utrillo va lograr adquirir a Salamanca, segons va manifestar-me el seu fill Miquel, car m'intrigava la procedència. Són aquestes portes, les originals, les de davall de l'escala que amb balaustrada de fusta hi ha al bell mig del saló. Les altres, del mateix estil, es van fer noves. Cada vegada que amb motiu d'un acte cultural o de recepció he entrat en aquest gran saló, que és anomenat «Saló d'Or del Maricel», em sento colpit pels records d'aquell temps de ma primera juvenesa, que si bé no contribuïa als treballs per ser un aprenent, veia com s'hi anava treballant laboriosament, sobretot en la separació dels dos salons, el d'Or i el platejat, d'identíc estil.

En aquesta separació, a base d'arcades barroques, que no sé d'on les devia treure Utrillo, hi van treballar molts dies per al seu ajuntament el fuster Pere Claramunt, afeccionat a tallista, l'escultor Pere Jou, que hi feia els tocs mestres i a la vegada ho dirigia, i sobretot el daurador Francesc Vinardell, el «Quico» que li deien, en la tasca de cobrir tota la decoració amb finíssimes làmines d'or. «Quico» vingué a Sitges com oficial del decorador de Barcelona senyor Cuyàs, i, com l'escultor Pere Jou, es va quedar a viure a Sitges, si bé Jou hi arrelà, ja que treballant en els capitells, s'enamorà d'una noia sitgetana que passava anant i venint de missa, es deia Antònia Andreu, i és l'àvia que tots venerem.

Deixem el gran Saló d'Or per passar a l'altre saló edificat ja últimament, enderrocada ja la casa que com he dit s'havia fet, amb una ampla balconada, aquell senyor de la Canadencia, i una o dues que hi havia, i recordo una família de mariners, tocant a la rectoria, saló conegut per Saló Blau. Llavors jo ja era fadrí fuster. Marsal s'havia ja refet de l'accident sofert i per mi presenciat, en la caiguda per l'ull de l'escala de la casa del Cap de la Vila. Aquest saló no té la fastuositat del Saló d'Or, però per mi un bon grau d'emoció, ja que al sostre hi ha el casetonat format per enquadrats d'amples motlures treballades difícilment a mà i al centre uns ondulants amb bola al mig, els quals ondulats foren fets en su totalitat per les meves mans;

les boles encarregades a un torner. El senyor Marsal va confiar la feina de col·locació del conjunt del sostre, prèviament ja els paletes hi havien muntat una bastida, tot un pis de taulons, a un jove de Cubelles, fill de fuster, que s'havia presentat per si faltava un treballador. Pobre xicot, no se n'havia vist de més fresques... El vam haver d'ajudar a resoldre els seus problemes. Hom ja endevina que l'ondulat i la bola plàsticament repetit és l'heràldica imaginada per Utrillo: onades del mar amb el sol al cel. Aquest fou el saló on foren col·locats els retaules que Utrillo va poder reunir de diversos indrets d'Espanya i que després en les incidències del desallotjament foren enduts enllà dels mars. Igualment ho foren els Budes i objectes orientals del saló de la planta baixa, tant estimats pels col·leccionistes ianquis.

Ja que parlo de les sales del Maricel no he d'ometre les de la col·lecció de tapissos, els quals en els darrers temps havíem penjat en Pere Claramunt i jo, enfilats damunt d'un sol tauló, perillosament. Oh, la joventut! Aquells tapissos em tenien obsessionat, recordo que hi havia escenes referents als amors de Marc Antoni i Cleopatra, amb uns vaixells romans molt decoratius. Les dues sales d'antuvi havien estat preparades a una alçada convenient. Una d'elles forma part ara d'aquesta biblioteca, aquesta biblioteca que porta el nom tan estimat de Santiago Rusiñol, que enguany homenatgem. És la nova sala d'actes on hi ha una mena de cornisa a certa alçada, de fusta, l'altra, més espaiosa, era damunt de la porxada del Racó de la Calma, on hi ha el sarcòfag procedent del Vinyet, amb aquelles majòliques que testimonien el bon humor d'Utrillo: l'una diu que aquella aigua no és bona per beure i que l'altre sí, però que no raja sempre. El cas és que, dissortadament, ara no en raja cap de les dues.

Com que us he parlat de la porxada, perfecta caixa de ressonància dels concerts que a l'estiu tenen lloc en el Racó de la Calma, bé us puc revelar una mena de secret: les biguetes de fusta que hi ha damunt de les quatre columnes coronades pel cisell de l'enyorat Pere Jou, són per cobrir sengles biguetes de ferro. Doncs bé, a la fusta s'hi va donar, per ordre d'Utrillo, abans de pintar, dues capes de sulfat de coure per a la seva conservació. Per això resta la fusta en bon estat a desgrat de pluges i soleïades. L'actual conjunt de l'antiga placeta de Sant Joan és una meravella, i batejar-la com a Racó de la Calma és agudesia de Miquel Utrillo ben estimable. Ara us diré però per què per a mi té una singular recordança. On hi ha l'entrada principal de Maricel, la portalada gòtica procedent de Salamanca (la pedra, naturalment, les portes les vam fer noves), hi havia la casa on vivia una dona molt vella que venia vi, li deien la «Pua». Aquesta casa era de la família Cassanyes, en enderrocar-la es van aprofitar les llatres de l'embigat, amb la finalitat de fer-les servir de suport dels cel·lasos d'habitacions de Maricel. Ara no es fa així, però llavors, per enguixar, es clavaven canyes al sostre per aguantar el guix. Doncs jo em vaig cuidar de serrar les llatres a mida i fer-hi els queixals per empotrar-les a les bigues de ferro. Perdoneu aquests detalls fútils. Donava gust la sentor de pi que feien, olor de reina concentrada després de tants anys de la construcció d'aquella casa. La botiga de fuster restava gratament perfumada, tothom que entrava hi feia el comentari. La fusta era rogenca i gens corcada. Penyora dels anys que la casa tenia era que l'escriptura era en llatí, m'ho va dir la meva tia.

Al davant del Racó de la Calma hi ha el mag-

nífic balcó típic català procedent de Santa Coloma de Queralt que prou concorda amb el gòtic portal, finestrals i finestres de la placeta, però no sé per què s'ha deixat al descobert aquell portal romànic que degué ser l'entrada a la capella, abans que Bernat de Fonollar creés l'Hospital. Utrillo no el va voler **aprofitar** per no concordar amb l'estètica del conjunt. Ara sembla una finestra tapiada d'on, per acabar-ho d'adobar, en surt esculpit un símbol heràldic discordant. No cal dir que el meu vot és contrari a la col·lecció de l'estrafolària escultura que substitueix la noble testa de **Rusiñol** que Utrillo hi va col·locar a honor del seu amic.

Cal que deixi de fer aventurades divagacions i torni a parlar de la meua col·laboració en les feines de Maricel. És clar que no m'he de referir a la rutinària de muntatges de portes i finestres, però sí que em plau fer esment de la quantitat de plantilles corbades per a la feina de paleta que hi vaig fer. Tals com les del bell claustre on ara hi tenen lloc els «piscobis» **cloenda dels** actes oficials, amb els seus seients de rajola esmaltada, a més de les arcades, i les del jardí de damunt del Saló d'Or.

Les grans jasseres que havia vist pujar quan jo era aprenent, prou podien ben resistir el pes del projectat jardí, amb l'estanyol al centre, els arbusts que hi foren plantats, els rosers i plantes diverses amb uns pilars de llistons de gelosia per emparrar-s'hi, bancs de rajola de València... Quina tristor deu fer el jardí abandonat... En recordar les plantilles fetes per a Maricel, de crete recordança i tribut de companyonia a l'Antonet Pascual, encarregat de les obres de Maricel, en col·laboració del qual vaig treballar, no sols al Maricel, sinó també al Casino Prado, amb els xindris de les arcades laterals i el de tota l'amplada de l'amfiteatre, així com en les corbes en forma de ferradura on hi ha les llotges.

Tornant al Maricel, recordo un diumenge que, perquè havia de venir el pintor Josep Maria Sert, un de tants amics que Utrillo acompanyava a veure les obres de Maricel, vam haver de treballar per tal de col·locar uns graons de fusta que calien per guanyar el desnivell per circular damunt del pont a nivell del Saló d'Or, al més baix del pis del vell hospital. Hem de reconèixer la gràcia, la bellesa d'aquest pont, base de la fesomia de Maricel. La barreja d'estils en les edificacions de Maricel ha estat sàviament dosificada. El pont, renaixement, amb materials nous, i el portal de marbre d'entrada al que avui en diem Maricel Mar, no desentona de la gran portalada gòtica del Maricel de l'escalinata monumental. El bon gust, l'estètica de Miquel Utrillo, era innat do que posseïa, digueu si no el Poble Espanyol de Montjuïc, la direcció del qual compartí amb Xavier Nogués, on tot lliga mestriolment dosificat.

Es ben palès que el propòsit del genial creador de Maricel, i no crec desmesurar el qualificatiu, era de dotar la nostra vila d'uns edificis, d'uns palaus, propis per a ésser destinats a això que actualment són, per a museus i perquè al gran Saló d'Or s'hi poguessin celebrar actes culturals. Si la destinació de les estances de Maricel no hagués estat més que l'estival residència d'un multi-milionari turista nord-americà, obsessionat per l'art medieval nostre i per la llum mediterrània, no calia cap gran saló, tot i que, tanmateix, era costum en els castells un sala de recepcions.

L'amor a Sitges de Miquel Utrillo ja era desvetllat de quan venia ací amb Santiago Rusiñol. No s'ha dit si l'edifici del Cau Ferrat fou aixecat

amb el consell d'Utrillo, encara que l'arquitecte fos Francesc Rogent, però és versemblant. La idea d'un Sitges d'avenir turístic no fou pas en l'avinentsa d'haver-se-li confiat la realització del caprici d'un senyor americà. Ja anys enrera fou autor d'una pintura existent al Museu d'Art Modern de Barcelona titulada «Sitges del per-vindre», en la qual hi ha la típica imatge de La Punta i uns turistes cofats amb aquell barret tropical amb què els exploradors s'abillaven antany, amb les corresponents polaines; també podem veure el croquis d'aquesta pintura en la col·lecció del setmanari «Baluard de Sitges», en un exemplar de primers de segle. Sobre aquesta fantasia tanmateix profètica, podem testimoniar que ha estat errònia: el turista que ens visita vesteix amb molt poca roba, d'ambdós sexes, sols ve a torrar-se i no és nord-americà, sinó gabatx o anglo-saxó.

D'ell, Utrillo, el toponímic de la projectada ciutat jardí de Terramar, com ho fou el nom de Maricel. D'ell fou la idea de la ja veterana exposició de clavells. No va faltar mai mentre va viure a Sitges el seu concurs a tota manifestació cívica o cultural. Amic de la joventut adolescent, recordo que ens passà unes diapositives d'arqueologia, ciència que n'era també expert, al Patronat d'Acció Social, llavors que la nostra generació s'hi agrupava. Per això va intuir que a la cova dita de Sant Llorenç hi havia d'haver restes de l'època neolítica, i realment, unes destrals de pedra i ceràmica hi foren trobades a l'excavar el pagès conegut per en Ramon de l'Estellà, en presència del propietari de la finca, Cassanyes, de l'historiador Carbonell Gener i de Miquel Utrillo i els seus fills.

També penyora del seu amor a Sitges fou el projecte del nou Saló Teatre de la Societat «El Retiro», que havia estat destruït per un incendi, de manera que no tornés a succeir. Prescindint materialment de la fusta, àdhuc en les llotges, a desgrat d'oferir un aspecte inadequat, molt criticat, però tècnicament positiu.

Tornem al Maricel. En Joan Marsal i Brunet, el meu amo, valgui's el mot, era una persona intel·ligent que sabé interpretar les idees constructives d'Utrillo, sense cap excepcional cas de fracàs. No treballava al banc com a fuster, sols dirigia, però el més vell dels seus treballadors, en Tòfol Rovira, en feia l'elogi d'haver com obrer muntat la carcassa de l'alta torra dita d'En Severiano, edifici avui convertit en hotel, com a feina important per ell realitzada. Va morir quan el Maricel estava ja pràcticament acabat. Tenia jo llavors 20 anys. Va ser quan vaig tenir els contactes més directes amb Utrillo.

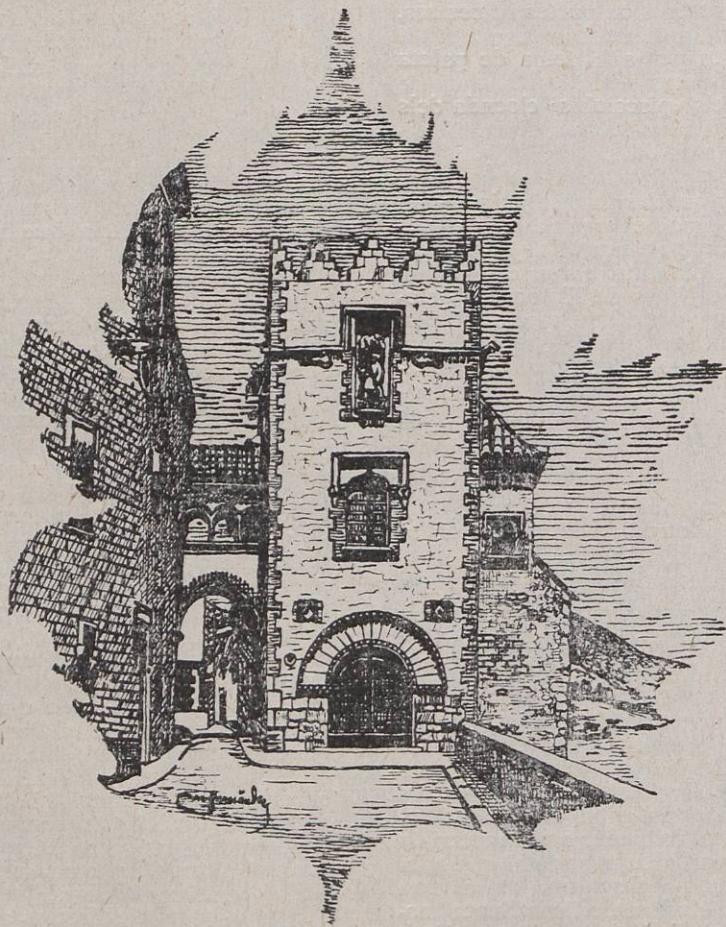
La personalitat del creador de Maricel ja me l'havia ponderat el meu cosí Magí Albert Cassanyes i Mestre, ja abans de treballar de fuster. Com que anava a passar les tardes dels dies de festa a casa seva, em digué que Utrillo era el que havia redactat la part referent a les arts en l'Enciclopèdia Espasa, que tenia la carrera d'enginyer de Camins, Canals i Ports, que formà part del grup dels Quatre Gats i altres detalls de la seva personalitat.

Es prou coneguda l'anècdota de que Charles Deering, milionari nord-americà, en visitar el Cau Ferrat acompanyat pel pintor Ramon Casas, manifestà el seu desig de comprar-lo, cosa que el seu gelós propietari es negà a vendre. Aconseguí, però, adquirir el vell hospital, llegat del senyor de Sitges Bernat de Fonollar, i que fos Miquel Utrillo qui, amic de Casas i Rusiñol, es fes càrrec de les obres: un tècnic del ram de construcció, historiador d'art, actiu viatger que havia estat als Estats Units, que coneixia els ra-

cons més bells d'Espanya, company de bohèmia a París, home auster, però dotat de ço tan important com és el se'n diu do de gent.

Puc dir que la primera vegada que el senyor Utrillo es va fixar amb mi fou quan, essent aprenent, va venir a la botiga de Can Marsal i parlant de la guerra, la primera gran guerra que va començar l'any 1914, ell era un adicte franquilòfil, l'Olager Brunet, fuster, va dir-li facesiós que jo era pacifista, ni entusiasta de França ni d'Alemanya. Llavors, Utrillo, mirant-me, digué: «Ser pacifista és com ésser catalanista». «Es que jo també sóc catalanista», vaig dir-li. Un dia, jo ja més gran, va venir a la fusteria, i Marsal em digué que anés amb ell amb

trà com en uns armaris antics, que duïen unes columnes treballades banda a banda, amb dau-rats, els prestatges que sostenien llibres gruixuts, degut al pes, s'abaixaven del mig, com si anessin a trencar-se. Per tal d'evitar el mal efecte em va dir que hi posés uns escaires que mantinguessin els prestatges rectes, cosa de poca feina. Vaig anar a casa del manyà Josep Selva, llavors no hi havia ferreteries a Sitges, i amb els escaires em vaig presentar al Maricel. Em facilitaren l'entrada com de costum i ja em teniu treient les rengles dels volums, una enciclopèdia en llengua anglesa per procedir a cargoiar els escaires. Es presentà la senyora Deering i em preguntà, més amb signes que amb

determinades eines per certa feina. Sortírem junts, i a mig carrer d'Olsinelles s'aturà i em va dir en to confidencial que jo li recordava a un amic seu pel meu caràcter seriós. No vaig osar a preguntar-li el nom del seu amic que tenia el meu tarannà, molt satisfet que m'assemblés a un seu amic. De fet, Utrillo em tenia voluntat, més després d'haver presenciat l'acte de ruptura de la muller del Deering amb ell. Fou així: com és sabut, Charles Deering venia els estius a passar uns dies a la seva propietat de Sitges. Portava els seus criats, un anglès i altre japonès, per cert que aquest ens feia molta gràcia perquè per saludar als qui treballàvem al Maricel ens deia: «Mucho calor, mucho trabajo». No sempre venia acompanyat de la seva esposa, cosa que ho féu l'última vegada. Una dia Utrillo em féu pujar al pis, a la sala on havia estat de convalecència, amb balconada de cara al mar, sala habilitada per biblioteca, i em mos-

paraules, què anava a fer. Vaig dir-li que m'ho havia ordenat el senyor Utrillo per reforçar l'estanteria. En castellà i també en signes. Féu un gest de sorpresa indicant que parés, de seguida va tornar amb Utrillo. Van sostenir el diàleg en anglès, que no vaig entendre. Ella, la mestressa amb gesticulacions d'enuig, i Utrillo amb el seu aire auster contestant-li. Per fi em digué que no posés els reforços i tornés els ferros a Can Selva.

Aquest fou, sembla, el primer acte de desavinença que va acabar en trencament. El motiu era pueril, però segurament serví de pretext per a la ruptura decidida d'antuvi, defensada per la muller del mïster, qui sap si contra el seu parer o bé indiferència, ja que aquesta vegada a ell se'l veia envellit i potser malalt, mancat d'energia. No devia pas ser decisió seva abandonar el Maricel i endur-se'n tot el que Utrillo, amb bona fe, havia recollit, quan feia

poc que s'havien rebut sengles caixes amb les peces d'un gran orgue, que ja estava degudament instal·lat perquè les audicions es poguessin escoltar des del Saló d'Or. Per cert que el vaig sentir tecler pel gran mestre Manuel de Falla, en una visita que féu al Maricel convidat per Miquel Utrillo, en ocasió d'estar jo treballant en la feina d'ajustar el seient del vell cor de catedral que hi ha annexe a l'esmentat Saló.

Ara bé, ¿qui era aquest mecenes, milionari nord-americà, que tenia el caprici de posseir un palau, d'estructura medieval, que atresorés objectes d'art de l'antigor, i que per assolir-ho havia atorgat la confiança a un home de la categoria intel·lectual de Miquel Utrillo Morlius? Es de creure que era una persona culta, pels llibres que tenia a la seva biblioteca i que devia llegir en les seves estades a Sitges. Però, d'on li venia la fortuna? Un any, coincidint amb la seva vinguda estiuenca, van ser repartits gratuïtament als habitants de la vila, com a obsequi, uns matamosques de tela metàl·lica i també algunes rateres molt enginyoses del mateix material. Hom digué que n'era fabricant, cosa verosimil. Com és sabut als Estat Units hi ha milionaris que se'ls coneix per reis. Ara mateix han tingut un president rei dels cacauets... Mé devia ésser mister Deering fabricant d'aquells vulgars estris, altrament hauríem de creure que els obsequis eren perquè havia comprovat l'abundor de mosques i rates al nostre país, i per això havia enviat els instruments, per combatre tals paràsits.

Utrillo, amb els cabals que li havia anat enviant el Deering, i tenia poders per fer-ho, havia anat comprant les velles cases, no sois les del carrer de Fonollar, sinó també les de darrera de l'Ajuntament, edificant sempre en comunicació amb la part diguem-ne central de Maricel, entre elles la que hi havia ací on estem reunits, i hi vivia una família de mariners que em sembla que en deien a Can Nofre. El cas és que amb el propòsit d'exercir la tutela de Maricel, Utrillo va edificar aquest cos de Maricel per viure-hi en família, i per això va deixar una porta al replà de l'escala, diem-ne d'honor, de Maricel, que comunicava al seu estatge particular.

Naturalment, arran de les renyines va deixar de viure-hi la família Utrillo, que es traslladà al carrer de l'Illa de Cuba, a la casa on després s'hi estatjà la Central Sindical del Movimiento.

Estem reunits, doncs, en la casa on visqué la família Utrillo, on vaig treballar en la seva construcció de portes i finestres, i també en la balaustrada de l'escala. Aquest record m'és sempre permanent, sempre que hi vinc. Ací on estem era el menjador, on hi veig la senyora Lola amb els seus fills, el Pepe Mas i els dos Utrillo, Miquel i Joan en edat escolar, mentre jo hi feia alguns treballs. Per això en Miquel diu de mi que som amics de tota la vida.

Es gràcies al creador de Maricel que estem ací en amical trobada el Grup d'Estudis Sitgetans. En ocasió d'una exposició de fotografies de quan jo era president de l'Agrupació Fotogràfica, que havíem constituït una colla d'amics, en no tenir local, aconseguírem disposar del pati porticat amb el bell surtidor al mig d'ací a la Biblioteca, al inaugurar-la, mentre pronunciava uns mots de presentació, em va semblar sentir la veu del senyor Miquel Utrillo amb el seu habitual salut d'Hola, què tal, i així vaig dir-ho, proposant al senyor Antoni Almirall, que estava present, com alcalde, que hi figurés quelcom que testimoniés que era la casa on havia viscut el gran amic de Sitges. Per acord d'aquell Ajuntament, al cap d'unes setmanes fou col·locat

el rostre de Miquel Utrillo al fons del pati, obra de Pere Jou, en un acte d'homenatge.

Per acabar us diré que Utrillo va voler que fos jo qui instal·lés els mobles i li pengés els quadres de la seva col·lecció particular a la casa on anava a viure al carrer de l'Illa de Cuba, així com la col·locació dels aparells meteorològics a dalt de la torratxa, car era afeccionat a la meteorologia. Publicava a «El Eco de Sitges» una secció amb dates del temps. Em detallà el funcionament dels aparells, així com em feia comentaris de les pintures. Em va donar un cartell de «La Fada» que tenia repetit, compost de tres fulls, del que era autor, òpera que va estrenar-se al Prado en una d'aquelles cèlebres Festes Modernistes que organitzava Rusiñol. «Guarda!», va dir-me, cosa que no he pogut complir. En les Noces d'Or celebrades al Prado a l'any 1927, el vaig deixar per a una exposició de programes que es va fer i no vaig logar recuperar-lo. Després Utrillo va canviar de domicili; la família Utrillo va anar a viure al carrer de Sant Pere i també vaig ser jo qui li féu el trasllat. D'aquest contacte, per mi molt profitós, amb Utrillo, en servo algunes anècdotes. Us en diré dues. Quan passava per davant d'un clavicordi que tenia, posava les mans al teclat i iniciava aquella marxa que es popularitzà en la primera gran guerra, «La Madelon». Li devia de servir d'evasió del que li havia passat al Maricel, ja que es veia que l'obsessionava, car me'n parlava sovint, citant com n'havia estat testimoni en aquella absurda escena. L'altra anècdota, frívola, és pròpia de la seva agudesa mental. Un dia, a l'entrada de la casa del carrer de l'Illa de Cuba, una noieta, molt bufona per cert, es presentà portant un vestit per a la seva esposa; al sortit tot eixerida, Utrillo va preguntar-li, com una galanteria: «Com et dius, maca?» «Mercedes», va dir la noia. I com que es quedà parada, ell, amb aquell aplom característic, li digué: «Puede usted retirarse».

Com a cloenda d'aquesta vetllada, us volia llegir l'article editorial que vaig escriure al setmanari «Baluard de Sitges» arran de la mort del creador de Maricel, on s'insertava també el seu retrat, reproducció de la pintura de Padilla. Però és tard i no vull abusar de la vostra benevolença.

Bé, si així ho voleu, us el llegiré:

«La vila de Sitges, després de Santiago Rusiñol, a qui deu més la seva esplendorositat i fama és a Miquel Utrillo, suara traspassat. De les Festes Modernistes ençà i intensament durant la construcció del que en podem dir palau de fades, que és el Maricel, ell dedicà el seu talent enciclopèdic en el millorament i progrés artístic de Sitges. Per això li tenim un deute moral inexcusable. En vida, el seu temperament de selecció féu que no fos comprès i gairebé mai agraït públicament, llevat d'un petit cercle d'amistats que sabia el valor de la seva obra i de la seva peculiar intel·ligència privilegiada.

La personalitat vasta de l'Utrillo no és per ésser analitzada per nosaltres, no tenim la solvència per fer-ho ni la sensibilitat psicològica necessària per una tasca així, tot i haver-nos honrat amb la seva amical benevolença. Altrament la premsa barcelonina s'ha ocupat de l'Utrillo i plomes prou autoritzades han signat sengles articles, per tant preferim transcriure aquestes apologies pòstumes en el Baluard d'avui. No podem, però, excusar-nos d'exterioritzar l'emoció profunda produïda per la seva mort a totes les persones que, com el redactor d'aquestes ratlles, deuen bona part de les seves aficions i de la seva formació moral al fet d'haver topat en

sa primera juvenesa amb un home tan complex, tan cavaller, de refinat gust artístic i d'una intuïció tan extraordinària.

Miquel Utrillo nasqué a Barcelona el dia 16 de febrer de 1862. Va estudiar a Barcelona el Batxillerat i el començament de la carrera d'enginyer, que va acabar a París, com alumne de l'Observatori de Monsoulis i de l'Institut Nacional Agronòmic. Va exercir la seva carrera a França, Bulgària, Alemanya i Bèlgica, i més tard a Espanya. D'aquella època és la seva intervenció a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, segurament molta gent recorda encara el cèlebre panorama de Waterloo, degut a Miquel Utrillo.

De retorn a París el veiem actuar en activitats molt diverses, però la seva vocació el decanta ja cap a treballs artístics i literaris. Des de París tramet cartes a «La Vanguardia» de Barcelona; els seus articles són molt llegits, i contribueixen poderosament a la revolució artística que havia de produir-se a Barcelona a començament del 1900. A la penya de l'Utrillo, a París, hi havia Rusiñol, Casas, Zuloaga i altre artistes. És natural que anant amb aquestes companyies Miquel Utrillo sentís néixer la vocació per la pintura i la crítica artística. Més tard, quan torna a Barcelona, funda la revista «Pèl i Ploma» i després la revista «Forma», que van tenir gran influència en els nostres medis intel·lectuals.

Desitjant completar la seva cultura artística i literària, Utrillo va emprendre grans viatges. Va recórrer tot Europa, els Estats Units i el Canadà, i tota l'Àfrica del Nord, des d'Egipte al Marroc.

Seria impossible de detallar en aquests moments els nombrosos diaris i revistes catalanes, castellanes i estrangeres on va col·laborar Miquel Utrillo, amb la seva ploma o amb el seu llapis. La seva activitat com a conferenciant fou també molt notable. Miquel Utrillo era un dels homes dels Quatre Gats.

Un dels cap-de-colla de tot una generació d'artistes. Les seves últimes activitats han estat la seva intervenció en l'obra de «Maricel», del jardí de Terramar i ara a l'Exposició de Barcelona, amb la direcció del «Poble Espanyol».

Amb Miquel Utrillo desapareix un dels homes més representatius d'una època.

Aquest fou l'article publicat a «Baluard de Sitges», assessorat per les biografies que d'ell es publicaren amb motiu de la seva mort.

Tant que es podria parlar d'Utrillo, i resta immerescudament oblidat. Sols el seu fill Miquel, àgil periodista, ens el recorda en la seva col·laboració setmanal a «El Eco de Sitges», ben sovint, i ara en lloable gest de fidelitat fa ofrena de l'arxiu i llibres del seu pare, a la vila de Sitges, que hostatjarà la nostra Biblioteca. Així l'homenatge a Santiago Rusiñol d'enguany serà extensiu a Miquel Utrillo, personalitat polifacètica, que a més del que li devem com a autor de Maricel, fou notable dibuixant, promotor de les arts, director de «Pèl i Ploma», setmanari exponent de les inquietuds de final de segle, il·lustrador de les «Oracions» de Rusiñol, director també de la revista «Forma», de l'intent de «La Cantonada», cant del nostre Trinitat Catasús i tonada de Miquel Utrillo. I de cor noble, que en els anys de bohèmia de París tingué el gest tan humà de donar el seu nom al fill que tenia la pintora Susanne Valadon, esdevingut el tan conegut pintor dels barris de Montmartre, Maurice Utrillo.

Crec que amb el meu inexpert i mal fragmentat parlament us hauré fet pales que l'edificació del palau de Maricel es deu més al bagatge cultural i als dots personals de Miquel Utrillo que al caprici i mecenatge del multi-milionari Charles Deering.

JOAN PUIG I MESTRE

Mossèn Antoni Batlle

A l'estiu de 1946 teníem de vicari a la parròquia de Sitges mossèn Salvador Nonell, que promovia les activitats juvenils de la vila segons novíssims i avançats corrents, sota l'experimentada direcció de mossèn Ramon Godayol, que donava certes facilitats per tal d'obrir nous camins al vetust Patronat d'Acció Social Catòlica.

Llavors va ser quan la Joventut d'Acció Catòlica va convocar un Certamen Literari per al mes de desembre, en què, pel que fa a la poesia, era admès el català al costat del castellà. Vàrem tenir diverses reunions amb mossèn Godayol per aclarir aquesta qüestió de la llengua i vàrem concloure, entre tots, que de moment no era possible la completa normalització que desitjàvem.

Llavors vàrem trobar-nos amb la precisió de cercar un mantenidor. Mossèn Godayol ja havia parlat amb el senyor Josep Carbonell i Gener

i he de confessar que la solució ens va sorprendre un xic: el senyor Carbonell va fer la gestió

de demanar al doctor Batlle que vingué el 15 de desembre a presidir la festa. Nosaltres, que érem uns passarells, ens crèiem que faria venir algun nom de prestigi de les lletres, i hem de reconèixer que la solució no va anar gaire d'acord amb les nostres il·lusions.

El jurat que havia de qualificar els treballs rebuts era format per Joan Julià i Masó, que era president de l'Acció Catòlica Parroquial, i els homes de lletres Ramon Planes Isabal, Josep Carbonell i Gener, Salvador Soler i Forment, Josep Carbonell i Espier, i n'era secretari el que signa aquestes ratlles.

Fruit d'aquest certamen va ser el tríptic del que era autor Josep A. Ricart i Forment amb el títol «Tres sonets en llaor de la Immaculada Concepció», el qual va obtenir el premi de poesia. El treball històric fou declarat desert, i obtingué accèssit el treball de Ventura Sella, «Los señores y el castillo de Sitges». Entre els literats premiats hi havia Agustí Esclassans, Domènec Juncadella, Francesc Gimeno-Navarro i Josep Maria Espinàs Massip.

La reunió del jurat va tenir lloc el primer de desembre al segon pis de la casa on Ramon Planes vivia a la platja de Sant Sebastià i es va mantenir en un clima de completa harmonia en la qualificació de les obres.

El dia 15 de desembre de 1946 va celebrar-se a la sala del Patronat del carrer de Sant Gaudenci, prèviament guarnida i amb l'escenari presidit per la imatge de la Puríssima que ens havien deixat a la capella de l'hospital, col·locada damunt una columna barroca que havíem anat a cercar a cal doctor Benaprès; el quintet de corda del mestre Manuel Torrens va interpretar diverses composicions intercalades en l'acte, que es clogué amb el cant de la «Salve montserratina» pel cor de Filles de Maria.

En presència de l'alcalde senyor Joan Llauredó; president del Patronat, senyor Enric Mitjans; rector, mossèn Ramon Godayol, i restants autoritats, mantenidor i membres del jurat es desenvolupà normalment l'acte amb la proclamació dels concursants premiats, lectura dels treballs i entusiasta acollida del públic, que estava verament interessat en el procés de la festa.

Va arribar el moment que Agustí Esclassans va pujar a l'escenari per recollir el premi al seu poema «Retorn a la pàtria», i en donar les gràcies es va permetre, en mig de l'estupefacció general, afirmar que aquella festa es celebrava «en mig del dol en què estan les lletres de Catalunya». La tensió era evident i un silenci com un glaç planà damunt la sala.

La part que tingué mossèn Antoni Batlle, que va cloure els parlaments, va contribuir a alleujar l'ambient. La seva figura minsa, aureolada pels cabells blancs i envigorida per l'energia de la seva mirada i per les imatges literàries de què va revestir el seu parlament van fer empassar la claredat de les seves invectives, precises i serenes. El text d'aquell parlament prou que l'hi vàrem demanar, però ell, amb l'excusa vàlida que el final era tot just esbossat, no ens el va donar mai, i ben segur que devia tenir prou cura de fer-lo desaparèixer, per tal d'evitar indiscrecions.

Pel que recordo, va explicar que ell no procedia dels florits camps del conreu de les lletres, sinó que venia de vessants alterosos, on calia posar molta energia en cada petjada i molt d'enteniment per avançar entre cingles i avencs, però que considerava les lletres com un element indispensable de conrear per tal d'enfortir els ànims i elogià la tasca del conreu de les lletres a totes les ciutats i viles de Catalunya, perquè a través de les lletres alenava l'esperit del país i havia de contribuir a aplegar tots els catalans en la tasca de mantenir la pau i la tradició cristiana a casa nostra.

Així es va cloure un senzill acte de clausura d'un certamen literari que no va tenir altra transcendència que haver-se dut a terme l'any 1946 i va donar ocasió a aplegar-se força gent de lletres en aquells moments crítics. Quant a les conseqüències d'aquell moment d'entusiasme, va caldre excusar-se de paraula davant l'autoritat local i emprar amb diplomàcia les bones paraules necessàries per aplacar els ànims.

JACINT PICAS

Què féu per Sitges?

Crec que els sitgetans ens hauríem d'enorgullir que mossèn Antoni Batlle hagués nascut en la nostra vila. Va néixer el 31 de juliol del 1888. Foren els seus pares Fèlix Batlle i Gené i Escolàstica Mestre i Llopis. Mossèn Batlle, malgrat els seus quefers que a Barcelona li omplenaven gairebé totes les hores diürnes i també de la nit, sempre portava el nom de la nostra vila en el pensament.

—Què feu per Sitges? —em preguntava somrient, amb aquells ulls d'esguard penetrant.

Sempre que ens vèiem, tant si ens trobàvem a Barcelona o a casa meua, s'interessava per tot el que feia referència a la nostra vila, especialment per la nostra parròquia. Estimava la seva vila nadiua. Jo diria que el seu rostre s'illuminava quan s'assabentava de noves agraïbles.

No era gens fàcil trobar-lo a casa seva, a Barcelona, en el pis de la part alta del carrer de Llúria. La seva mare, la senyora Escolàstica, sempre tenia interès a mostrar-nos l'habitació de mossèn Batlle, i somrient obria la porta: munts de cantimplors, fotografies de campanyes, partitures, algunes tendes de companya, impermeables... També algun flabiol i dos o tres rellotges-despertadors. Hi havia el precís per a sortir d'excursió.

Tothom sap que mossèn Batlle fou el fundador de l'escoltisme catòlic a Catalunya. Entre altres activitats va fundar l'Agrupament Mare de Déu de Montserrat. Va fer —això també és conegut— molta feina i ben feta. Sempre va procurar, i ho va aconseguir, inculcar a la joventut aquella fe cristiana que, segons la visita espiritual a la Verge de Montserrat del bisbe Torres i Bages, «enfonsa les muntanyes, omple les valls i fa planer el camí de la vida». També va fer néixer en el cor dels seus Minyons de Muntanya un profund amor per la nostra terra.

Mossèn Batlle fou un sacerdot exemplar. Semblava tallat a l'antiga, però sense abandonar la línia tradicional va crear una atractiva modalitat en la seva tasca cristiana i pedagògica: estimar Déu i estrènyer els lligams en les famílies. Els joves que varen tenir la sort de formar en els Minyons de Muntanya, saben de les virtuts de l'enyorat sacerdot sitgetà. Com pocs, sabia manar, fer-se seva la joventut. Tota una generació

de joves va rebre els savis consells i l'alè espiritual que va caracteritzar l'obra de mossèn Batlle, tasca que en aquell temps, incomprensiblement, va ésser poc o gens compresa i no va tenir el reconeixement oficial. L'Església, però, sempre va valorar i agrair la tasca del preclar capellà. Dies abans de lliurar la seva ànima a Déu —la malaltia era irremeiable i feia mesos que el retenia postrat al llit— mossèn Batlle va tenir la satisfacció de saber que oficialment fos reconeguda la seva profitosa tasca en pro de l'escultisme. Va morir el dia 26 de novembre de 1955, temps en què l'Església enceta l'any litúrgic.

Pel signant d'aquestes ratlles, recordar mossèn Batlle és reviure inoblidables temps passats. De les nostres retines no es borrarà mai la seva figura, de rostre amable i cabells blanquejats, quan m'allargava la mà i mirant-me amb aquells ulls seus penetrants i sempre amb el somriure als llavis, preguntava:

—Què feu per Sitges?

Pels sitgetans la memòria de mossèn Antoni Batlle i Mestre ha d'ésser d'estímul per la joventut i per a tots espill on mirar-se. Per això ens agradaria que un carrer o una plaça de la nostra vila portés el nom del nostre il·lustre compatriota.

RAFAEL CASANOVA

Amb el suport de la

**Caixa de Pensions
per a la Vellesa i d'Estalvis
la 'Caixa'**